

KUÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Dr. Hasan Hüseyin ŞENYÜZ

Ders Notları

75 Sayfa

**ANTALYA İL TARIM VE
ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ**

**EYLÜL
2023**

ÖNSÖZ

Pandemi sonrası yüz yüze çiftçi eğitim ve yayım faaliyetlerinin sekteye uğramasından doğan boşluğu kapatmak üzere Türkiye’de ilk kez ekstra kamu kaynağı harcamadan tarımsal eğitim ve yayım faaliyetlerinin dijitalleştirilmesi çalışmasını başlattık. Kurduğumuz işbirlikleriyle A’dan Z’ye sayısız konuda ülkemizin üniversite, araştırma enstitüsü ve özel sektöründe biriken güncel birikimini ücretsiz ve herdem erişilebilir olarak kamuya sunduk.

Çalışmalarımızın toplandığı dijital kütüphanemiz Youtube kanalımız tarımsal sulama Dünyanın En Büyük Görsel Tarım Kütüphanesi oldu. Kanalımızda yayınlanan eğitimlerin ders notlarını sunmak ve ilgisinin faydalanması için okuduğunuz bu çalışmayı hazırladık. Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü olarak yaptığımız çevrimiçi eğitimlerin ders notlarından oluşan bu eser derli toplu ve güncel bilgilerle hızlı bir şekilde ders notlarının elinin altında olmasını isteyenler için bir başvuru eseri olacaktır. Bir sonraki sayfada yer alan İçindekiler bölümünde konu üzerine tıklayarak eğitimin Youtube Antalya Tarım Online kanalında yayınlanan orijinal videosuna ücretsiz olarak erişim sağlayabilirsiniz.

Bu ders notları ülkemizin çok önemli potansiyeli olan Uzmanlarla Baş başa Programı Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği konusunda yaptığımız çevrimiçi eğitiminin 75 sayfalık sunularından oluşmaktadır. Küçükbaş Hayvana dair büyük bir bilgi arşivini ücretsiz ve dijital olarak çiftçilerimize, meslektaşlarımıza, öğrencilere, girişimcilere, meraklılara, bilgi sevenlere sunmanın mutluluğu içerisindeyiz.

Eğitilmelere verdikleri destek için idarecilerimize, emeği geçen tüm mesai arkadaşlarımıza ve gönüllülere, eğitim veren ve ders notlarını paylaşan Dr.Hasan Hüseyin ŞENYÜZ hocamıza, Akademisyen ve Araştırmacılarımıza, paydaş kurumlarımıza değerli işbirlikleri ve paha biçilemez emekleri için sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. EYLÜL 2023

Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube Müdürlüğü

KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

İÇİNDEKİLER

Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği, Dr.Hasan Hüseyin ŞENYÜZ.....4

ANTALYA İL TARIM VE
ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ

EYLÜL
2023

T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI
TARIMSAL ARAŞTIRMALAR VE POLİTİKALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ULUSLARARASI HAYVANCILIK ARAŞTIRMA VE EĞİTİM MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Dr. Hasan Hüseyin ŞENYÜZ
18/11/2021

KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK

2020 TUİK

- 42.126.000 Koyun
- 11.985.000 Keçi
- Toplam 54.111.000 Küçükbaş
- 403.882 İşletme

38.579.000 Yerli

3.547.000 Merinos

11.698.000 Kıl

287.000 Tiftik 463 ton tiftik

KÜÇÜKBAŞ İŞLETME

- 1-4 Hayvan: %18,6
- 5-9 : %10,8
- 10-19 : %17,2
- 20-49 : %25,3
- 50-149 : %21,1
- 150-299 : %5,6
- 300+ : 1,5

YERLİ KEÇİ IRKLARIMIZ

- Keçi varlığımızın %90'ı yerlidir ve büyük bir çoğunluğu kıl keçilerden oluşmaktadır. Bunun yanında Ankara, Kilis, Norduz, Honamlı keçileri de yetiştirilmektedir. Son yıllarda Saanen keçisi de yetiştirilen bölgelerimiz mevcuttur.

T.C.
TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI
Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü

TAGEM
AR-GE & İNOVASYON

Kulak Küpe No	: TR064168395
Anne Kulak Küpe No	: TR064450499
Doğum Tarihi	: 25.03.2018
Anne Tiftik Verimi	: 2,05 kg
Doğum Ağırlığı	: 2,81 kg
90 gün CA	: 15,96 kg
1 yaş tiftik verim	: 1,58 kg
2 yaş tiftik verim	: 3,13 kg
3 yaş tiftik verim	: 1,85 kg
1 yaş tiftik incelik	: 21,80 μ
2 yaş tiftik incelik	: 28,60 μ

30.YIL

YERLİ KOYUN IRKLARIMIZ

- Koyun varlığımızın %90'ı yerlidir, ve büyük bir çoğunluğu yağlı kuyruk ırklardan oluşmaktadır. Yağlı kuyruk ırklarımız; Mor karaman, Akkaraman, Dağlıç ve İvesidir. İnce kuyruk ırklarımız; Kıvırcık, Sakız, Karayaka ve Merinostur.
- Yağlı kuyruk ırklarımız daha çok İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde karasal iklimde yetiştirilir. İnce kuyruk ırklarımız ise Karadeniz Bölgesi-Akdeniz ve Ege Bölgesinde yetiştirilmektedir.

- İşletme tipleri genellikle sundurma, çevirme, basit yarı açık ağıllardan oluşmaktadır. Modern işletme sayısı azdır. Hayvanlar kapalı bölmede sadece kışın sert havalarda içerde kalır. Diğer zamanlarda gezinti alanında, yaylalarda, ve sundurmalarda yaşar.

BESLEME

- Ülkemizde küçükbaş hayvan besleme genellikle meraya dayalı yapılmaktadır. Bölgemizde ve işletmemizde hayvanlar 9-10 ay merada kalmaktadır. Sadece mera ile beslenmekte ek yemleme yapılmamaktadır. Kalan 2-3 ay içerde bakım besleme yapılmakta ve kesif yem verilmektedir. Bilinçli yetiştirici ve profesyonel işletmeler Flushing ve ek yemleme yapmaktadır.

- Karadeniz, Ege, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde küçükbaş hayvanlar yılboyu merada beslenmektedir. Sadece doğum ve koç katım zamanı ek yemleme yapılmaktadır.

YETİŐTİRME

- Saf YetiŐtirme
  - Akrabalı YetiŐtirme

Kan Tazeleme

Melezleme

Ayıklama

YETİŐTİRME

○ DAMIZLIK SEÇİMİ

İrk Özelliğini gösteren, sağlıklı ve konstitüsyonu iyi, sakatlık ve kalıtsal problemi olmayan, vücut yapısı iyi hayvanlardan olmalıdır. 15 aylık yaştan önce sıfata verilmemelidir.

AŞILAMA

- Eneteretoksemi,
- Şap
- iek
- PPR
- Brusella,
- Pastorella,
- Keçi Ciğer Ağrısı,
- Antrax

PARAZİTER MÜCADELE

- BANYO
- DIŞ PARAZİT MÜCADELESİ
- İÇ PARAZİT MÜCADELESİ

KÜÇÜKBAŞ HASTALIKLARI

- Bakteriyel Hastalıklar
  - Viral Hastalıklar
    - Paraziter Hastalıklar
      - Beslenme Hastalıkları

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

- Antraks (Şarbon): *Basillus Antracis*

Meradan bulaşan zoonoz bir hastalıktır. Deri ve bağıdokuda seröz-kanlı infiltrasyonile karakterize ani ölümler oluşur.

Ölümü takiben doğal deliklerden kan gelmesi görülür.

Aşı yapılmalıdır.

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

- BRUCELLA: Brucella Melitensis

Yavru atma ile karakterizedir.

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

- PSEUDOTUBERKULOZİS: Corinebakteri Pseudotuberkuloz

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

YANIKARA: Clostridium Chauvoe,

Deri altı ve bağ dokuda ıtırtılı demlerle karakterizedir. Kaslarda ve bütün organlarda (enflamasyon) iltihaplar oluşturur. Mortalite yüksektir.

Aşı yapılmalıdır.

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

○ ENTERETOKSEMİ: Clost. Perfringens Tip D

Mortalite çok yüksektir. Genç hayvanlarda çok görülür. Ani rasyon değişiklikleri, yeni biçilmiş tarlada otlatma ve aşırı tane yem yiyen hayvanlarda oluşur.

Aşı yapılmalıdır.

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

○ PİYETEN

Topallıkla seyreden tırnağın yumuşayarak dokudan ayrılmasına sebep olur. Mortalite düşüktür. Morbidite yüksektir.

BAKTERİYEL HASTALIKLAR

- TETANOZ: Clost. Tetani

Merkezi sinir sisteminin uyarılması, kas kontraksiyonlarının görülmesi ile karakterizedir.

VİRAL HASTALIKLAR

- ŞAP:Afto virus ailesinden şap virusu (O,A,C,SAT1-2-3 Asia 1)

Epitel dökülmeleri ile karakterizedir. Yavru atma ve verim kaybına sebep olur. Kuzularda mortalite yüksektir.

Aşılama yapılır.

VİRAL HASTALIKLAR

ÇİÇEK: Capripox virus,

Papul, vezikul ve pustül ile karakterizedir. Mortalite düşük, morbidite yüksektir. Yavru atmaya sebep olur.

Aşılama y

VİRAL HASTALIKLAR

- EKTİMA: Orf virus

Süt emen kuzularda görülür. Ağız, diş eti, dil ve dudaklarda yara şekillenir.

VİRAL HASTALIKLAR

- PPR Koyun Keçi Vebası: Morbillivirus

Keçi daha duyarlıdır. Mortalite ve morbidite yüksektir. Ağız ve burun çevresinde yara benzeri oluşumlar, akciğer formu, bağırsak formu mevcuttur.

Aşılama yapılmalıdır.

PARAZİTER HASTALIKLAR

- DELİBAŞ: *Coenurus Cerebralis*

Köpek tenyalarından *Tenia Multiceps* *Coenurus* formunda beyin ve medulla spinalise yerleşmesi sonucunda oluşan hastalıktır.

PARAZİTER HASTALIKLAR

- KİST HİDATİK: Ecinococcus Granulosus
Karaciğer ve akciğerde su keseleri oluşturur.

PARAZİTER HASTALIKLAR

- FASCİOLOSİS: Fasciola Hepatica

Karaciğerde hasar ve parçalanmalara sebep olur.

PARAZİTER HASTALIKLAR

- AKCİĞER KIKL KURTLARI: Metastronglida
Zayıflama ve ölüm oluşur.

PARAZİTER HASTALIKLAR

MİDE BARSAK KURLARI

KENELER

KAN PARAZİTLERİ

OESTRUS OVİS

UYUZ

BİT-PIRE

BESLENME HASTALIKLARI

○ BEYAZ KAS HASTALIĞI

BESLENME HASTALIKLARI

- ENZOOTİK ATAKSİ

BESLENME HASTALIKLARI

- GEBELİK TOKSEMİSİ (KETOZİS)

BESLENME HASTALIKLARI

- HIPOKALSEMİ

KUZU – OĞLAK BESLEME

- Gebelik döneminde iyi bir şekilde beslenen bir koyun sağlıklı ve yeterli canlı ağırlıkta bir kuzu doğurur. Doğumdan itibaren kuzuya itina göstermek gerekir. Doğumdan hemen sonra kuzunun nefes alması sağlanmalı, kurulanmalı ve göbek dezenfeksiyonu mutlaka yapılmalıdır. Mümkünse doğumu takiben yavrunun ilk yarım saat – bir saat içerisinde ağız sütü alması sağlanmalıdır. Ağız sütünün önemi içerisindeki mineral madde ve bağışıklık sağlayan antikor düzeyinin çok fazla olmasından kaynaklanır.

KUZU – OĞLAK BESLEME

- Doğumdan sonra ağız sütünün içerisindeki mineral madde ve antikorlar gün geçtikçe azalır. Yavru ilk bir hafta günde 6-8 öğün süt içmelidir. Her öğünde ortalama 250 gr süt içer. Kuzu bakım beslemede ilk 1. ve 2. hafta çok önemlidir. Yavrular bu dönemde çok daha hassas ve hastalıklara duyarlı olurlar. İkinci haftada öğün sayısı 4-6, üçüncü haftadan itibaren öğün sayısı 4 olmalıdır. Dördüncü haftadan sonra 3 öğün sonrasında kademeli olarak 2 öğüne düşürülebilir.

KUZU – OĞLAK BESLEME

- Sadece Süt ile Besleme: Sadece süt ile besleme yapılacak ise 12 hafta süt içirilmelidir. Damızlık olacak hayvanlar 16 haftaya kadar süt iebilirler. Sütten kesildikten sonra da meraya çıkararak mera otları ile beslenirler.

KUZU – OĞLAK BESLEME

- Sütten kestikten sonra besi yapılacaksa hayvanlar alıştıırılarak günlük 100 gr kuzu büyüme yemi (16-18 prt) ile besiyeye başlanır. Tüketim arttıkça kademeli olarak yem miktarı artırılır. Hayvanlar 1 ay kadar kuzu büyüme yemi yedikten sonra toklu besi yemi yedirilmelidir. Eğer kesif yeme geçiş kontrollü bir şekilde yapılacaksa kuzu büyüme yemi yemedenden toklu besi yemine de geçiş yapılabilir. Hayvanların yediğı yem miktarı Canlı Ağırlığa oranla düzenlenmelidir. Hayvanın Canlı Ağırlığının %2-2,5 oranında kesif yem, %1 oranında ise kaba yem tüketmelidir. Tükettiğı kaba yem mutlaka yonca otu-fiğ otu-çayır otu gibi kaliteli kaba yem olmalıdır.

KUZU – OĞLAK BESLEME

- Kuzu oğlak beslemede hem süt hem de kesif yem ile besleme yapılacaksa yavrular 15 günlük olduktan sonra önlerine adlibitum (sınırsız) kuzu başlangıç yemi (18 protein)konulmalıdır. Hayvanlar yeme alıştıktan sonra ortalama 1 – 1,5 aylık olduklarında sütten kesilir ve sadece kuzu başlangıç yemi tüketirler.

DAMIZLIK TOKLU – ÇEBİÇ BESLENMESİ

- Aşırı derecede beslenerek hayvan yağlandırılmamalı, yetersiz beslenerek zayıf bırakılmamalıdır. Hayvan 6 aylık yaşı geçtikten sonra iyi kaliteli bir mera var ise sadece mera yeterli olur. Meradan yeteri kadar protein, enerji, vitamin ve mineral sağlar. Bunun üzerine herhangi bir ilave yem vermeye gerek yoktur. Hayvan sıfat (çiftleşme) dönemine kadar bu şekilde beslenebilir. Sıfat döneminde diğer koyunlarla birlikte extra besleme yapılmalıdır.

DAMIZLIK TOKLU – ÇEBİÇ BESLENMESİ

- Kaliteli bir mera yoksa 6 aylık yaştan sonra hayvanlara mera dönüşü günlük (%10-12 protein, 2500 Enerji) 100-200 gr kesif yem vermek gerekir. Ayrıca kuru yonca otu ve çayır otu gibi kaliteli kaba yem vermek iyi olur.

KOÇ – TEKE BESLENMESİ

- İyi kaliteli bir mera damızlık koç teke beslenmesi için yeterli olabilir. Bunun yanında aşım sezonu yaklaştıkça hayvanların aşım ve sperm kalitesini artıracak yemle takviye edilmesi gerekir. Aşım sezonuna 1 – 1,5 ay kalarak hayvanlara (%10-12 protein, 2500-2600 enerji) 1 – 2 kg kesif yem takviyesi yapmak gerekir. Ayrıca vitamin mineral katkıları vermek hem aşım hem de sperm kalitesini artıracaktır. İyi kaliteli merası olmayan bölgelerde mera dönüşü kaliteli kaba yem takviyesi vermek ve yine aşım sezonu yaklaştıkça kesif yem takviyesi vermek gerekmektedir.

KOYUN – KEÇİ BESLENMESİ

- Koyunların beslenmesi daha çok meraya dayalı yapılmaktadır. Ülkemizde koyunculuk daha çok et verimi yönlü beslendiği için mera beslemesi yapılmaktadır. Süt verimi yönlü koyunculuk yapılan işletmelerde ilave beslemeler yapılmaktadır.
- Ortalama 10 ay merada geçen besi döneminde sadece aşım sezonu başlamadan ilave yemleme yapılmalıdır. Koç katımına 1 ay kala ilave yemleme yapılacak ise günlük 250 gr kesif yem yada arpa, 15 gün kala başlanacak ise 500 gr kesif yem yada arpa ile beslenmelidir.

KOYUN – KEÇİ BESLENMESİ

- Süt verimi için besleme yapılacak olan koyunlarda koç katımı ve doğum döneminde aynı et verimi için beslenen koyunlara uygulanan ilave yemleme yapılmalıdır. Bunun üzerine doğum yapan hayvanlar günlük 1 kg (%18 protein, 2600 enerji) koyun süt yemi tüketmelidirler. Kuzu sayısının 1 ya da 2 olmasına ve süt veriminin yüksek olmasına bağlı olarak kesif yem miktarı 1,5 – 2 kg verilebilir. Bunun yanında kaliteli kaba yemler de 1 kg kadar verilmelidir.

KOYUN – KEÇİ BESLENMESİ

- Süt verimi için besleme yapılacak olan koyunlarda koç katımı ve doğum döneminde aynı et verimi için beslenen koyunlara uygulanan ilave yemleme yapılmalıdır. Bunun üzerine doğum yapan hayvanlar günlük 1 kg (%18 protein, 2600 enerji) koyun süt yemi tüketmelidirler. Kuzu sayısının 1 ya da 2 olmasına ve süt veriminin yüksek olmasına bağlı olarak kesif yem miktarı 1,5 – 2 kg verilebilir. Bunun yanında kaliteli kaba yemler de 1 kg kadar verilmelidir.

TİFTİK

- 1 – Üretim Miktarı
- 2 – Bir Örnek Ürün
- 3 – Kaliteli Ürün
- 4 - Tasnif
- 5 - Analiz

TİFTİK

- 6 – Yıkama
- 7 – Tarama
- 8 – İplik
- 9 – Kumaş
- 10 – Ürün***

Tezekkürler...

Büyükbaş Hayvancılık

23.02.2018

Dr. Hasan Hüseyin ŞENYÜZ
Veteriner Hekim

Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eēitim Merkezi M d rl ē 

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK
BAKANLIēI

2019 TUİK

- 17.688.139 Sığır
- 184.192 Manda
- 17.688.139 Toplam Büyükbaş

8.419.000 Kültür

7.554.000 Melez

1.573.000 Yerli

İŞLETME YAPISI

- 1-4 Hayvan :% 59,7
- 5-9 : %21,3
- 10-19 : %12,8
- 20-49 : %5,4
- 50-149 : % 0,7
- 150-299 : %1,2
- 300+ : %0,6

- Yerli Irklarımız; Yerli Kara, Boz Irk, DAK, GAK,
- Kültür Irklarımız; Simental, Montofon, Siyah Ala, Jersey
- Melez Irklarımız

İŞLETME TIPLERİ

- Ülkemizde büyükbaş hayvancılık işletme tipleri açık, yarı açık ve kapalı olmak üzere her 3 tipten de mevcuttur. İklim şartlarına bağlı olarak işletme tipleri yer alır. Modern işletmeler az olsada mevcuttur ve hepsi yarı açık sistemdir. Aile işletmelerinin %95'i kapalı işletmedir. Büyükbaş hayvancılık genellikle ahırda entansif bakım besleme yapılır.

SIĞIR HASTALIKLARI (SİNDİRİM SİSTEMİ)

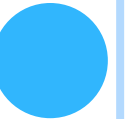
ASİDOZ: Rumen pH'sının 6'dan 4'e düşmesi ile oluşur. Karbonhidratça zengin yemlerin toksik dozda alınmasıyla ortaya çıkan durumdur.

BAĞIRSAK PARAZİTLERİ:

Solucanlar,

Kıl Kurtları.

ŞAP: Çok bulaşıcı, ağız ve tırnaklarda veziküllerle karakterize viral bir hastalıktır.

SOLUNUM SİSTEMİ

PASTORELLA: Etken saprofit olarak bulunur, kötü şartlarda enfeksiyon oluşur. Ateş, kanlı burun akıntısı ve solunum güçlüğü meydana gelir.

TUBERKÜLOZ: Zoonoz akciğer enfeksiyonu. Semptom göstermez, akciğer ve göğüs boşluğunda kazeinleşme ve kaşeksi ile karakterizedir.

DERİ HASTALIKLARI

PARAZİTLER: Bit,
Pire,
Kene,
Uyuz.

MANTAR:

Ringworm is a fungal infection of skin that causes circular areas of hair loss and crusting of the infected skin.

METABOLİZMA HASTALIKLARI

KETOZİS: Yüksek süt verimli hayvanlarda düşük karbonhidratlı yemlerle besleme sonucu zayıflık ve verim düşüklüğü ile karakterizedir.

HİPOKALSEMİ: Doğum felci de denir. Doğum sonrası yüksek süt verimine bağlı Ca eksikliği ile ortaya çıkar.

ZOONOZ HASTALIKLAR

BRUSELLA,
ANTRAX.

Teşekkürler...